

УДК 792.071.2:808.5

DOI <https://doi.org/10.34142/27091805.2026.7.02.03>**Плехун Олександр**

викладач кафедри сценічної мови
Харківського національного університету
мистецтв ім. І. П. Котляревського,
Харків, Україна

email: o.plekhun28@gmail.com**Цимбал Наталія**

старший викладач кафедри сценічної мови
Харківського національного університету
мистецтв ім. І. П. Котляревського,
Харків, Україна

email: n.ts140673@gmail.com**Plekhun Oleksandr**

Lecturer at the Department of Stage Speech,
Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of
Arts,
Kharkiv, Ukraine

email: o.plekhun28@gmail.com**Tsybaly Nataliia**

Senior Lecturer at the Department of Stage Speech,
Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of
Arts,
Kharkiv, Ukraine

email: n.ts140673@gmail.com

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ОРФОЕПІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ АКТОРІВ ПІД ЧАС СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Професійна підготовка майбутніх акторів у закладах вищої мистецької освіти передбачає формування мовленнєвих компетентностей, необхідних для збереження нормативності вимови в умовах емоційного напруження, прискореного темпу мовлення та підвищеного психофізичного навантаження, характерних для сценічної діяльності.

Мета статті: полягає у теоретичному обґрунтуванні моделі формування орфоепічної стійкості майбутніх акторів у процесі навчання сценічного мовлення.

Методи. У дослідженні використано методи теоретичного аналізу й узагальнення наукових джерел із проблем сценічного мовлення, професійної підготовки акторів, голосової педагогіки та мистецької освіти. Для розроблення структурно-функціональної моделі формування орфоепічної стійкості застосовано педагогічне моделювання, структурно-функціональний аналіз і систематизацію.

Наукова новизна: полягає у теоретичному обґрунтуванні поняття «орфоепічна стійкість» як інтегрованої професійної якості майбутнього актора, що відображає здатність зберігати нормативну вимову в умовах сценічної діяльності, а також у розробленні структурно-функціональної моделі її формування, визначенні відповідних критеріїв, показників і рівнів сформованості.

Результати. Уточнено зміст поняття «орфоепічна стійкість» як інтегрованої професійної якості актора. Її визначено як здатність зберігати нормативну вимову, артикуляційну точність і фонетичну виразність незалежно від змін емоційного стану, темпу мовлення чи сценічних умов. Запропонована модель охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: цільовий, теоретико-змістовий, процесуально-технологічний і результативно-діагностичний. Обґрунтовано педагогічні умови реалізації моделі, зокрема системний розвиток мовленнєвого дихання, удосконалення артикуляційної координації, формування темпоритмічної гнучкості та інтеграцію технічної мовленнєвої підготовки з емоційно-психологічною підготовкою. Крім того, запропоновано систему критеріїв і показників оцінювання рівня орфоепічної стійкості, а також послідовність поступового ускладнення навчальних завдань, спрямованих на формування стійких професійних мовленнєвих навичок.

Висновки. Формування орфоепічної стійкості слід розглядати як важливу складову професійної підготовки майбутніх акторів. Запропонована модель створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення підготовки зі сценічного мовлення, акцентуючи увагу не лише на засвоєнні орфоепічних норм, а й на здатності стабільно дотримуватися їх у складних сценічних умовах. Результати дослідження можуть бути використані в закладах вищої мистецької освіти під час викладання дисциплін «Сценічне мовлення», «Майстерність актора» та «Техніка мовлення актора», а також у процесі індивідуальної професійної підготовки виконавців.

Ключові слова: сценічне мовлення; орфоепія; професійна підготовка актора; мовленнєве дихання; артикуляція; голосова техніка; мистецька освіта.

MODEL FOR THE FORMATION OF FUTURE ACTORS' ORTHOEPIC STABILITY DURING STAGE SPEECH TRAINING

The professional training of future actors in higher arts education institutions involves the development of speech competencies required to ensure standard pronunciation under varying levels of psychological, physical, and vocal stress during stage performance. One of the key components of an actor's professional competence is the ability to consistently maintain orthoepic norms regardless of speech tempo, the intensity of stage action, or emotional tension.

The purpose of the article: is to theoretically substantiate a model for the formation of future actors' orthoepic stability in the process of stage speech training.

Methods. The study employed the methods of theoretical analysis and generalization of scientific literature on stage speech, actor training, voice pedagogy, and arts education. Pedagogical modeling, structural-functional analysis, and systematization were applied to develop a structural-functional model for the formation of orthoepic stability.

The scientific novelty: of the study lies in the theoretical substantiation of the concept of "orthoepic stability" as an integrated professional quality of a future actor, reflecting the ability to maintain standard pronunciation under stage performance conditions, as well as in the development of a structural-functional model for its formation, including the corresponding criteria, indicators, and levels of achievement.

Results. The essence of the concept of "orthoepic stability" as an integrated professional quality of an actor has been clarified. It is defined as the ability to maintain standard pronunciation, articulatory accuracy, and phonetic expressiveness regardless of changes in emotional state, speech tempo, or stage conditions. The proposed model comprises four interconnected components: target, theoretical-content, procedural-technological, and diagnostic-performance. The pedagogical conditions for implementing the model are substantiated, including the systematic development of speech breathing, improvement of articulatory coordination, development of tempo-rhythmic flexibility, and integration of technical speech training with emotional and psychological preparation. In addition, a system of criteria and indicators for assessing the level of orthoepic stability, as well as a sequence of progressively more complex training tasks aimed at developing stable professional speech skills, has been proposed.

Conclusions. The formation of orthoepic stability should be regarded as an essential component of the professional training of future actors. The proposed model provides a theoretical framework for improving stage speech training by focusing not only on the acquisition of orthoepic norms but also on the ability to consistently maintain them under complex stage conditions. The research findings may be applied in higher arts education institutions in teaching the disciplines "Stage Speech", "Acting", and "Speech Technique for Actors", as well as in the individual professional training of performers.

Keywords: stage speech; orthoepy; actor training; speech breathing; articulation; voice technique; artistic education.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна мистецька освіта орієнтується на підготовку фахівців, здатних не лише володіти професійними виконавськими навичками, а й

ефективно комунікувати з аудиторією через комплекс засобів художньої виразності (Jiang, 2024). У професійній діяльності актора мовлення виступає одним із ключових інструментів створення сценічного образу, передачі авторського задуму

та встановлення емоційного контакту із глядачем. Саме тому якість сценічного мовлення визначає не лише технічний рівень виконавця, а й переконливість його творчої інтерпретації.

Однією з фундаментальних складових сценічного мовлення є дотримання орфоепічних норм – правильного звукового оформлення мовлення, нормативної вимови голосних і приголосних, наголосу, інтонаційної організації висловлювання (Zrinski, 2016; Brodnitz, 1988). Водночас практика професійної акторської підготовки демонструє, що навіть за умови засвоєння базових орфоепічних правил здобувачі мистецької освіти часто втрачають нормативність вимови під час виконання складних сценічних завдань. Причинами цього можуть бути емоційне напруження, прискорення темпу мовлення, недостатня координація дихання та артикуляційного апарату, фізичне навантаження під час сценічної дії (Коленко, 2018).

Проблема формування орфоепічної стійкості набуває особливої актуальності в умовах сучасного театрального мистецтва, де актор одночасно має демонструвати природність мовлення, психологічну достовірність образу та технічну контрольованість голосомовленнєвого апарату (Boltaboeva, 2020; Sataloff, 2017). Традиційна система навчання сценічного мовлення значною мірою зосереджена на постановці голосу, дикції та засвоєнні нормативної вимови, однак недостатньо уваги приділяє механізмам збереження цих навичок у змінених умовах сценічної діяльності.

Особливо важливим є питання забезпечення стабільності орфоепічної реалізації у сценах із високою емоційною напругою, конфліктною взаємодією персонажів, швидким темпом діалогу або значним фізичним навантаженням. У таких умовах актор повинен не лише передавати емоційний стан героя, а й зберігати контроль над мовленнєвим апаратом, оскільки порушення вимови може знижувати художню переконливість сценічного виконання.

Актуальність дослідження визначається необхідністю розроблення педагогічної моделі, яка б поєднувала технічну підготовку мовлення із розвитком здатності адаптувати мовленнєві навички до різних сценічних ситуацій. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям мистецької освіти, спрямованим на формування цілісної професійної компетентності майбутнього актора.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки акторів та розвитку сценічного мовлення має тривалу історію науково-методичного осмислення, у межах якого виокремлюються різні, а часом і полемічні концептуальні підходи.

Фундаментальні теоретичні підвалини техніки мовлення та виразного читання у вітчизняній педагогіці обґрунтував О. Завальський (2021). Дослідник акцентував увагу на обов'язковості системного практичного відпрацювання елементів голосоутворення, артикуляційної чіткості та дикції як бази професійної майстерності. Зарубіжна школа сценічної мови розвинула й поглибила це бачення через призму психофізичної єдності актора (Gallois, 2005). Зокрема, К. Linklater (2018) висунула концепцію «звільнення природного голосу», перенесши фокус із механічного тренування м'язів на зняття психофізичних затисків та асоціативно-воображальну природу голосоутворення. Розвиваючи та конкретизуючи її ідеї стосовно акторської практики, І. Сорока (2018) проілюстрував, як робота над класичним і сучасним драматургічним текстом вимагає від виконавця не просто технічної справності, а гнучкого поєднання мовленнєвого дихання з внутрішньою дією персонажа. У цьому ж руслі К. Сухокурова (2025) розширила уявлення про анатомофізіологічний інструментарій мовця, запропонувавши цілісний підхід до оптимізації роботи всього тіла під час голосоутворення.

Водночас представники сучасної експериментальної та медико-біологічної наукової парадигми висловлюють застереження щодо суто естетико-педагогічного розв'язання мовленнєвих завдань, піддаючи сумніву достатність виключно психофізичних вправ для забезпечення професійної стабільності актора. Так, Е. Hunter та ін. (2020) у своїх фундаментальних працях перевірив дискусію в площину об'єктивних фізіологічних вимірів. Його тезу продовжили W. Smith (2007) та R. Sansom (2023), доводячи, що голосове навантаження (vocal load), вокальна втома (vocal fatigue) та голосове зусилля (vocal effort) є вимірюваними біомеханічними параметрами, які не завжди контролюються лише через художньо-емоційне включення в образ.

Варто звернути увагу, що попри наявну наукову полеміку між прибічниками психофізичного та фізіолого-акустичного підходів, у більшості

опублікованих праць питання нормативності вимови досі розглядаються фрагментарно – переважно крізь призму базової орфоепічної компетентності або загальної дикційної чіткості у стандартних умовах (Кобзар, 2019). Наявні методики не пропонують цілісної педагогічної системи, яка б пояснювала механізми збереження вимовної точності саме під час екстремального сценічного навантаження (прискорений темп, інтенсивний рух, високий рівень психоемоційного стресу). Отже, відсутність науково обґрунтованого компромісу та цілісної технології збереження вимовних норм у складних виконавських умовах зумовлює необхідність побудови спеціальної структурно-функціональної педагогічної моделі.

Формулювання цілей та завдань статті. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні структурно-функціональної педагогічної моделі формування орфоепічної стійкості майбутніх акторів під час навчання сценічного мовлення, а також в операціоналізації відповідного поняття та діагностичного інструментарію. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- обґрунтувати та уточнити зміст поняття «орфоепічна стійкість», чітко відмежувавши його від орфоепічної компетентності, дикції, артикуляційної точності та мовленнєвої витривалості;
- розробити та візуалізувати структурно-функціональну модель формування орфоепічної стійкості у вигляді схеми;
- обґрунтувати педагогічні умови забезпечення нормативної вимови в умовах емоційно напружених сценічних ситуацій;
- запропонувати практичні методи й вправи, спрямовані на розвиток дихальної, артикуляційної та темпоритмічної стабільності сценічного мовлення.

Виклад основного матеріалу та його результатів. Теоретичне обґрунтування поняття

«орфоепічна стійкість» у системі професійної підготовки майбутніх акторів. У структурі професійної компетентності актора сценічне мовлення посідає особливе місце, оскільки є не лише засобом передачі текстової інформації, а й інструментом створення художньої дії. На відміну від побутового мовлення, сценічне характеризується підвищеною вимогою до точності, виразності та керованості всіх його компонентів. Акторське мовлення має функціонувати в умовах одночасного впливу кількох чинників: емоційного переживання ролі, фізичної активності, взаємодії з партнерами, акустичних особливостей сценічного простору та необхідності миттєвої реакції на драматургічну ситуацію.

У цьому контексті поняття «орфоепічна стійкість» доцільно розглядати як інтегровану професійну якість майбутнього актора, що характеризується здатністю стабільно реалізовувати нормативні вимовні характеристики української літературної мови незалежно від зміни емоційного стану, темпу мовлення, рівня фізичного навантаження та складності сценічного завдання.

Поняття «орфоепічна стійкість» є розробленою автором науковою категорією, яка потребує обґрунтування через відмежування від суміжних понять (Таблиця 1).

Таким чином, орфоепічна стійкість майбутнього актора – це інтегрована професійно-мовленнєва якість, що проявляється у здатності стабільно реалізовувати нормативну вимову української літературної мови (конкретні показники: правильність наголосу, нормативна вимова голосних і приголосних, дотримання законів асиміляції, спрощення, м'якості й дзвінкості, відсутність регіональних/іншомовних викривлень) в умовах підвищеного психофізичного навантаження, емоційного напруження, прискореного темпу та фізичної дії.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика орфоепічної стійкості та суміжних категорій

Поняття / Категорія	Сутність і зміст поняття	Основний фокус / Аспект	Відмінність від орфоепічної стійкості
Орфоепічна стійкість (базове поняття)	Збереження нормативності вимови на рівні високої автоматизованості в умовах впливу внутрішніх і зовнішніх чинників сценічної дії.	Якісно-нормативна стійкість у динамічних/складних умовах.	—
Орфоепічна компетентність	Знання норм української літературної вимови та первинні вміння їх застосовувати у стандартних умовах.	Когнітивно-практична база (знання та первинні вміння).	Перебуває на рівні знань і базових умінь у стандартних ситуаціях, тоді як стійкість — це автоматизована навичка у складних умовах.
Дикція та артикуляційна точність	Виразність і чіткість вимови звуків як фізико-механічного процесу.	Фізико-механічна якість звукотворення.	Відповідають за чіткість і виразність звуків, а стійкість — за дотримання самих мовних норм (наголос, асиміляція).
Мовленнєва/голосова витривалість	Здатність голосового апарату витримувати тривалі фізичні навантаження без утоми й патологічних змін.	Фізіологічна / функціональна витривалість апарату.	Визначає кількісно-фізичний ресурс голосу, тоді як стійкість є якісно-нормативною характеристикою мовлення.

Джерело: сформовано авторами.

Формування орфоепічної стійкості передбачає взаємодію кількох систем (Рисунок 1).

Рис. 1. Комплексна структура орфоепічної стійкості

Джерело: сформовано авторами.

Саме комплексна взаємодія цих компонентів дозволяє актору уникати типових порушень сценічного мовлення: нечіткої артикуляції, «з'їдання» закінчень слів, зміщення наголосу,

прискорення темпу без збереження фонетичної виразності.

Авторська модель формування орфоепічної стійкості майбутніх акторів. Розроблена

модель ґрунтується на положенні, що формування орфоепічної стійкості майбутніх акторів не може обмежуватися механічним засвоєнням правил нормативної вимови. Цей процес передбачає системний розвиток здатності керувати голосомовленнєвим апаратом у різноманітних сценічних умовах, що характеризуються зміною емоційного стану, темпоритмічної організації мовле-

ння, рівня фізичного навантаження та складності виконавського завдання. Відповідно до цього модель формування орфоепічної стійкості розглядається як цілісна педагогічна система, яка включає чотири взаємопов'язані структурні блоки: цільовий, теоретико-змістовий, процесуально-технологічний та результативно-діагностичний (Рисунок 2).

Рис. 2. Структура авторської моделі формування орфоепічної стійкості майбутніх акторів
Джерело: сформовано авторами.

Цільовий блок моделі визначає загальну спрямованість освітнього процесу та передбачає формування у майбутніх акторів здатності зберігати нормативну вимову й високу якість сценічного мовлення незалежно від емоційної напруги, зміни темпу мовлення чи складності сценічної ситуації. Методологічною основою запропонованої моделі є комплексний підхід до професійної підготовки актора, що поєднує компетентні-

сний, діяльнісний, комунікативний та тілесно-орієнтований підходи. Компетентнісний підхід забезпечує формування професійної мовленнєвої компетентності майбутнього актора, що передбачає не лише знання орфоепічних норм, а й уміння практично застосовувати їх у виконавській діяльності. Діяльнісний підхід визначає необхідність формування мовленнєвих навичок через практичну сценічну діяльність, оскільки

ки саме в процесі виконання драматичного матеріалу відбувається їхнє закріплення та автоматизація. Комунікативний підхід дозволяє розглядати сценічне мовлення як засіб художньої взаємодії між актором, партнером і глядачем, а тілесно-орієнтований підхід акцентує увагу на взаємозв'язку фізичного стану виконавця, дихальної організації, голосоутворення та мовленнєвої діяльності.

Теоретико-змістовий блок моделі охоплює основні компоненти змісту навчання сценічного мовлення та визначає напрями формування орфоепічної стійкості. Важливим його складником є орфоепічний компонент, який передбачає засвоєння майбутніми акторами нормативної вимови української літературної мови. Його зміст охоплює правильне наголошування слів, нормативну вимову голосних і приголосних звуків, дотримання правил милозвучності, правильну реалізацію складних звукових сполучень, а також інтонаційне оформлення мовленнєвих конструкцій відповідно до змісту сценічного висловлювання. Однак важливо підкреслити, що у професійній акторській підготовці орфоепічні знання мають трансформуватися у практичну навичку, яка зберігається навіть за умов високої емоційної активності.

Дихально-фонаційний компонент моделі спрямований на розвиток механізмів, що забезпечують стабільність голосомовленнєвої діяльності. Він передбачає формування навичок нижньореберного типу дихання, контролю тривалості мовленнєвого видиху, координації дихання і голосу, а також здатності підтримувати голосову опору під час виконання тривалих текстових фрагментів. Особливого значення набуває розвиток умінь керувати диханням у ситуаціях емоційного напруження, оскільки саме нестабільність дихального процесу часто спричиняє прискорення мовлення, зниження чіткості артикуляції та порушення нормативної вимови.

Артикуляційно-моторний компонент спрямований на розвиток рухливості органів мовлення, точності артикуляційних позицій, швидкості переходу між звуками та здатності координувати артикуляційні рухи із заданим темпом мовлення. Для актора ця складова має особливе значення, оскільки сценічний текст часто передбачає швидку зміну емоційних станів, складні синтаксичні конструкції та необхідність одночасного

виконання фізичної дії. Недостатній рівень артикуляційної підготовки в таких умовах може призводити до спрощення звукової структури слова та втрати мовленнєвої виразності.

Емоційно-регулятивний компонент моделі пов'язаний із формуванням здатності актора контролювати мовленнєву техніку незалежно від психологічного стану персонажа. Важливою педагогічною умовою є формування балансу між внутрішнім переживанням сценічного образу та зовнішнім контролем технічних засобів його реалізації. Актор має залишатися емоційно включеним у драматичну ситуацію, проте водночас зберігати керованість голосу, дихання, артикуляції та вимови.

Процесуально-технологічний блок моделі визначає практичні механізми формування орфоепічної стійкості та передбачає використання комплексу педагогічних методів і вправ, спрямованих на поступове ускладнення мовленнєвих завдань. Одним із базових напрямів є дихальний тренінг як основа стабільності сценічного мовлення. Ефективним є використання вправ на керований видих, під час яких здобувачі освіти виконують мовленнєві фрази різної довжини на одному стабільному видиху із збереженням сили та тембру голосу. Важливе місце займають вправи типу «емоційний видих», що передбачають виконання одного й того самого тексту в різних емоційних станах – спокою, страху, гніву, радості – із постійним контролем чіткості вимови. Такі завдання дозволяють сформуванню здатності підтримувати технічну організацію мовлення навіть під впливом значного емоційного навантаження.

Другим важливим напрямом є артикуляційна підготовка, яка має переходити від виконання ізольованих тренувальних вправ до їх застосування безпосередньо у сценічному матеріалі. Ефективність такого підходу забезпечується використанням вправ на швидке повторення складних звукосполучень, читання скоромовок із поступовим збільшенням темпу, виконання текстів зі зміною сили голосу та поєднання мовлення з фізичним рухом. Наприклад, робота зі скоромовкою «На дворі трава, на траві дрова» має передбачати не лише досягнення швидкості вимови, а насамперед збереження нормативної артикуляції кожного звука. Спочатку текст виконується повільно з акцентом на точність, а згодом переноситься

у швидкий темп із різними емоційними завданнями.

Важливим компонентом процесу формування орфоепічної стійкості є розвиток темпоритмічної адаптивності. Оскільки одним із найпоширеніших порушень сценічного мовлення є неконтрольоване прискорення темпу під впливом емоційного напруження, майбутній актор має навчитися змінювати швидкість мовлення без втрати його нормативності та виразності. Для цього доцільним є виконання одного тексту в різних темпах – повільному, середньому та швидкому, поступове прискорення діалогів, а також відтворення емоційно насичених реплік із попередньо визначеним дихальним планом.

Особливістю запропонованої моделі є включення етапу перенесення сформованих технічних навичок у реальну сценічну ситуацію. Робота з емоційно напруженими сценами має здійснюватися поступово: від виконання тексту без значного емоційного навантаження із контролем вимови до введення психологічної дії персонажа, фізичної активності та умов, максимально наближених до театрального виконання. Така послідовність дозволяє сформувати автоматизовану навичку збереження орфоепічної точності та забезпечує готовність майбутнього актора використовувати мовленнєву техніку в умовах професійної діяльності.

Результативно-діагностичний блок моделі спрямований на визначення рівня сформованості орфоепічної стійкості та передбачає оцінювання комплексу взаємопов'язаних показників: нормативності вимови, стабільності дихальної організації, артикуляційної точності, темпоритмічної гнучкості та здатності до емоційної саморегуляції. Саме комплексне оцінювання цих характеристик дозволяє визначити не лише рівень засвоєння мовленнєвих норм, а й здатність майбутнього актора ефективно застосовувати їх у різноманітних сценічних умовах.

Оцінювання сформованості орфоепічної стійкості. Для оцінювання сформованості орфоепічної стійкості запропоновано критерії та показники рівня володіння навичкою (Таблиця 2). Відповідно можуть визначатися три рівні сформованості орфоепічної стійкості:

Високий рівень – актор стабільно дотримується норм вимови у різних сценічних умовах, контролює дихання, темп і артикуляцію.

Середній рівень – нормативність мовлення переважно зберігається, однак виникають окремі порушення під час швидкого темпу або емоційного напруження.

Низький рівень – технічні навички проявляються лише у спокійних умовах і порушуються під час сценічної дії.

Таблиця 2. Систематизація критеріїв, показників та кількісних меж рівнів сформованості

Критерій	Показники	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Орфоепічно-нормативний	Правильність наголосу, нормативна вимова голосних і приголосних, відсутність акценту.	0–2 орфоепічні помилки на 200 слів у будь-яких ускладнених умовах.	3–5 орфоепічних помилок на 200 слів при ускладненні умов.	Понад 5 орфоепічних помилок; виразні діалектні/іншомовні впливи.
Дихально-фонаційний	Керованість видиху, збереження голосової опори під час дій.	Повна збереженість голосової опори та дихання під час руху/емоцій.	Періодична втрата опори під час активного руху або в прискореному темпі.	Часте зривання дихання, «ковтання» закінчень фрази.
Артикуляційний	Чіткість звукотворення, точність складних звукосполучень.	Абсолютна точність артикуляції у швидкому темпі.	Покремлення/змазаність окремих звукосполучень при прискоренні.	Чіткі артикуляційні збої, втрата чіткості вимови.
Темпоритмічний	Здатність варіювати темп без втрати вимовної якості.	Збереження норми при темпі >160 слів/хв.	Незначні порушення вимови при переході до швидкого темпу.	Повна дезорганізація вимови у швидкому темпі (>140 слів/хв).
Емоційно-саморегулятивний	Технічний контроль вимови під час психоемоційної напруги.	Повний контроль вимови на тлі високого емоційного розжарення.	Часткова втрата контролю вимови під час сильної емоційної експресії.	Повна втрата орфоепічного контролю при залученні емоцій.

Джерело: сформовано авторами.

Процедура діагностики орфоепічної стійкості моделюється через послідовне ускладнення психофізичного навантаження та включає чотири базові режими виконання мовленнєвого завдання. Перший режим передбачає нейтральне читання тексту у спокійному, психоемоційно зрівноваженому стані зі середньою швидкістю 100–120 слів за хвилину та за повної відсутності фізичного руху. Наступним етапом є моделювання прискореного темпу мовлення, за якого здобувач виголошує або читає текст зі швидкістю 160–190 слів за хвилину (що відповідає близько 300–350 складів за хвилину), що дозволяє перевірити гнучкість і точність артикуляційного апарату в інтенсивному режимі. Третій режим спрямований на відтворення емоційно насиченого драматичного фрагмента (в умовах змодельованого конфлікту, гніву чи паніки), де емоційне навантаження провокується за допомогою спеціальних акторських етюдних ситуацій для оцінювання здатності зберігати самоконтроль вимови. Завершальним режимом є мовлення під час активного руху, коли виконання текстового завдання поєднується з інтенсивною фізичною дією – ходьбою, присіданнями або складними елементами сценічної пластики.

Під час експертного оцінювання у кожному з наведених режимів здійснюється строга фіксація специфічного переліку орфоепічних помилок. Аналізу підлягають насамперед випадки порушення нормативного наголошування слів, а також якісні викривлення голосних у ненаголошених позиціях (зокрема, неналежне наближення чи заміна [e] на [и]). Важливим критерієм є збереження дзвінкості приголосних у кінці слова та перед глухими звуками. Крім того, експерти фіксують порушення нормативних правил асиміляції за м'якістю чи способом творення, викривлення акустичної картини під час спрощення в групах приголосних, а також будь-які прояви регіонального (діалектного) або іншомовного вимовного впливу.

Наукова новизна дослідження полягає у розробленні структурно-функціональної педагогічної моделі та операціоналізації поняття «орфоепічна стійкість», що дозволяє об'єктивувати оцінювання якості вимови майбутніх акторів в ускладнених умовах сценічної діяльності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано зміст поняття

«орфоепічна стійкість» як окремої інтегрованої якості актора, що відмежована від орфоепічної компетентності, дикції, артикуляційної точності та мовленнєвої витривалості. Цей концепт визначено як інтегровану професійну якість майбутнього актора, що забезпечує стабільне збереження нормативної вимови, артикуляційної точності та фонетичної виразності мовлення незалежно від зміни сценічних умов. На відміну від базової орфоепічної компетентності, орфоепічна стійкість передбачає не лише знання мовних норм, а й здатність автоматизовано застосовувати їх у процесі сценічної дії.

Розроблено та візуалізовано структурно-функціональну модель формування орфоепічної стійкості, яка охоплює цільовий, теоретико-змістовий, процесуально-технологічний та результативно-діагностичний блоки. Її концептуальну основу становлять компетентнісний, діяльнісний, комунікативний і тілесно-орієнтований підходи, які дозволяють розглядати сценічне мовлення як комплексну психофізичну систему. Також операціоналізовано результативно-діагностичний блок шляхом встановлення кількісних меж темпу (у словах/хвилину) та визначення методів емоційного навантаження.

Обґрунтовано, що особливого значення у підготовці майбутніх акторів набуває принцип поступового ускладнення мовленнєвих завдань: від роботи з нейтральним текстом до виконання емоційно насичених сцен із фізичною активністю та високою комунікативною напругою. Саме такий підхід дозволяє сформувати не ситуативну правильність вимови, а стійку професійну навичку.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання запропонованої моделі в освітньому процесі закладів фахової передвищої та вищої мистецької освіти під час викладання дисциплін «Сценічне мовлення», «Майстерність актора», «Техніка мовлення актора», а також у процесі індивідуальної роботи над професійним розвитком виконавців.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є експериментальна перевірка ефективності запропонованої моделі у процесі професійної підготовки майбутніх акторів. Доцільним видається розроблення діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості орфое-

пiчної стiйкостi, що включатиме аналіз мовленнєвих характеристик у стандартних та ускладнених сценiчних умовах.

Подальшi дослідження можуть бути спрямованi на вивчення взаємозв'язку мiж орфоепічною стiйкiстю та iншими компонентами акторської майстерностi: емоційною виразнiстю, сценiчною пластикою, голосовою витривалiстю, здатнiстю до iмпровiзацiї. Особливо актуальним є дослідження можливостей використання цифрових технологiй (акустичного аналізу мовлення, програм голосового монiторингу, мультимедiй-

них тренажерiв) для об'єктивiзацiї оцiнювання мовленнєвої пiдготовки майбутнiх акторiв.

Рекомендується включати до освiтнiх програм пiдготовки акторiв спеціальнi тренiнговi модулі, спрямованi не лише на постановку сценiчного мовлення, а й на формування його стiйкостi в умовах професiйного навантаження. Такий пiдхiд сприятиме пiдвищенню якостi мистецької освiти та забезпечить пiдготовку акторiв, здатних ефективно реалiзовувати художнi завдання сучасного театрального мистецтва.

Авторські внески згідно з CRediT

Плехун Олександр — концептуалiзацiя; методологiя; курацiя даних; редагування та доопрацювання тексту.

Цимбал Наталiя — збiр та опрацювання джерел; формальний аналіз; написання початкового варіанту статтi.

Фінансування / Funding

Дослідження здiйснено без залучення зовнiшнього фінансування.

Використання Штучного Інтелекту / Use of Artificial Intelligence

Автори запевняють, що технологiї штучного iнтелекту при пiдготовцi цiєї статтi не застосовувалися.

Конфлікт інтересів / Conflict of Interest

Автори пiдтверджують вiдсутнiсть будь-якого конфлікту iнтересiв — фiнансового, особистого, авторського чи iншого, — який мiг би позначитися на проведеннi дослідження або на викладених у статтi результатах.

Надiйшла до редакцiї / Received: 06.08.2026

Прорецензовано / Peer-reviewed: 08.08.2026

Рекомендовано до публiкацiї / Accepted for publication: 09.08.2026

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Завальський, О. (2021). Особливості мовно-голосового тренінгу на старших курсах мистецьких навчальних закладів. *Збірник наукових праць «Освіта України»*, 27–28, 56–62. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.27-28.2021.238790>

Кобзар, Т. (2019). «Сценічна мова»: до питання необхідності оновлення методики викладання на сучасному етапі. *Збірник наукових праць «Освіта України»*, 25, 151–155. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.25.2019.188347>

Коленко, А. (2018). Виявлення проблемних питань щодо сценічного мовлення майбутніх акторів театру і кіно. *Освітні обрії*, 2(47), 89–93.

Мізяк, В. Д. (2022). Сценічне мовлення як важлива складова професійних навичок у процесі опанування професії актора. *Культура України*, 76, 144–149. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.076.16>

Сорока, І., & Голуб, К. (2020). Специфіка техніки сценічного мовлення в акторському мистецтві початку ХХІ століття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 3(2), 210–220. <https://doi.org/10.31866/2616-759x.3.2.2020.219283>

Сухорукова, К. (2025). Сценічна мова в контексті професійної пiдготовки акторiв: сучасні педагогічні виклики. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 36. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.36.2025.332758>

Boltaboeva, U., Gofurova, B., Pulatov, R., & Mamatkulov, B. (2020). Methods of improving the young actors speech. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(12), 1114–1123. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2020.01890.X>

Brodnitz, F. S. (1988). Keeping your Voice Healthy. *The Journal of Laryngology & Otology*, 102(4), 391. <https://doi.org/10.1017/S0022215100105158>

Gallois, C., Ogay, T., & Giles, H. (2005). Communication accommodation theory. In W. B. Gudykunst (Ed.), *Theorizing about intercultural communication* (pp. 121–148). Sage Publications.

Hunter, E. J., Cantor-Cutiva, L. C., van Leer, E., van Mersbergen, M., Nanjundeswaran, C. D., Bottalico, P., Sandage, M. J., & Whitling, S. (2020). Toward a Consensus Description of Vocal Effort, Vocal Load, Vocal Loading, and Vocal Fatigue. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(2), 509–532. https://doi.org/10.1044/2019_JSLHR-19-00057

Jiang, H. (2024). Acoustic Decorum and the Materiality of Stage Speech: Voice Training at the Central Academy of Drama in Beijing, 1953–1961. *CHINOPEL: Journal of Chinese Oral and Performing Literature*, 43(1), 23–64. <https://doi.org/10.1353/cop.2024.a932319>

Linklater, K. (2018). Vocal Traditions: Linklater Voice Method. *Voice and Speech Review*, 12(2), 211–220. <https://doi.org/10.1080/23268263.2018.1444558>

Sansom, R. (Ed.). (2023). *Vocal Traditions: Training in the Performing Arts*. Taylor & Francis.

Sataloff, R. T. (2017). *Treatment of Voice Disorders*. Plural Publishing.

Smith, W. S. (2007). *The Naked Voice: A Wholistic Approach to Singing*. Oxford University Press.

Zrinski, K. V., & Milojević, N. Ž. (2016). Teaching language and speech to students of stage acting (ADU in Zagreb and AGRFT in Ljubljana). *Journal of Education Culture and Society*, 7(2), 398–407. <https://doi.org/10.15503/jecs20162.398.407>

REFERENCES

Zavalskyi, O. (2021). Osoblyvosti movno-holosovoho treninhu na starshykh kursakh mystetskykh navchalnykh zakladiv [Features of speech and voice training in senior courses of arts education institutions]. *Zbirnyk naukovykh prats «Osvita Ukrainy»*, 27–28, 56–62. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.27-28.2021.238790> [in Ukrainian]

Kobzar, T. (2019). «Stsenichna mova»: do pytannia neobkhidnosti onovlennia metodyky vykladannia na suchasnomu etapi [“Stage speech”: On the necessity of updating teaching methods at the present stage]. *Zbirnyk naukovykh prats «Osvita Ukrainy»*, 25, 151–155. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.25.2019.188347> [in Ukrainian]

Kolenko, A. (2018). Vyivlennia problemnykh pytan shchodo stsenichnoho movlennia maibutnykh aktoriv teatru i kino [Identification of problematic issues regarding stage speech of future theater and movie actors]. *Osvitni obrii*, 2(47), 89–93. [in Ukrainian]

Miziak, V. D. (2022). Stsenichne movlennia yak vazhlyva skladova profesiynykh navychok u protsesi opanuvannia profesii aktora [Stage speech as an important component of professional skills in the process of mastering the acting profession]. *Kultura Ukrainy*, 76, 144–149. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.076.16> [in Ukrainian]

Soroka, I., & Holub, K. (2020). Spetsyfika tekhniky stsenichnoho movlennia v aktorskomu mystetstvi pochatku XXI stolittia [Specifics of stage speech technique in the acting art of the early twenty-first century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Stsenichne mystetstvo*, 3(2), 210–220. <https://doi.org/10.31866/2616-759x.3.2.2020.219283> [in Ukrainian]

Sukhorukova, K. (2025). Stsenichna mova v konteksti profesiinoi pidhotovky aktoriv: suchasni pedahohichni vyklyky [Stage speech in the context of professional training of actors: Contemporary pedagogical challenges]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 36. <https://doi.org/10.34026/1997-4264.36.2025.332758> [in Ukrainian]

Boltaboeva, U., Gofurova, B., Pulatov, R., & Mamatkulov, B. (2020). Methods of improving the young actors speech. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(12), 1114–1123. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2020.01890.X> [in English]

Brodnitz, F. S. (1988). Keeping your Voice Healthy. *The Journal of Laryngology & Otology*, 102(4), 391. <https://doi.org/10.1017/S0022215100105158> [in English]

Gallois, C., Ogay, T., & Giles, H. (2005). Communication accommodation theory. In W. B. Gudykunst (Ed.), *Theorizing about intercultural communication* (pp. 121–148). Sage Publications. [in English]

Hunter, E. J., Cantor-Cutiva, L. C., van Leer, E., van Mersbergen, M., Nanjundeswaran, C. D., Bottalico, P., Sandage, M. J., & Whitling, S. (2020). Toward a Consensus Description of Vocal Effort, Vocal Load, Vocal Loading, and Vocal Fatigue. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 63(2), 509–532. https://doi.org/10.1044/2019_JSLHR-19-00057 [in English]

Jiang, H. (2024). Acoustic Decorum and the Materiality of Stage Speech: Voice Training at the Central Academy of Drama in Beijing, 1953–1961. *CHINOPEL: Journal of Chinese Oral and Performing Literature*, 43(1), 23–64. <https://doi.org/10.1353/cop.2024.a932319> [in English]

- Linklater, K. (2018). Vocal Traditions: Linklater Voice Method. *Voice and Speech Review*, 12(2), 211–220. <https://doi.org/10.1080/23268263.2018.1444558> [in English]
- Sansom, R. (Ed.). (2023). *Vocal Traditions: Training in the Performing Arts*. Taylor & Francis. [in English]
- Sataloff, R. T. (2017). *Treatment of Voice Disorders*. Plural Publishing. [in English]
- Smith, W. S. (2007). *The Naked Voice: A Wholistic Approach to Singing*. Oxford University Press. [in English]
- Zrinski, K. V., & Milojević, N. Ž. (2016). Teaching language and speech to students of stage acting (ADU in Zagreb and AGRFT in Ljubljana). *Journal of Education Culture and Society*, 7(2), 398–407. <https://doi.org/10.15503/jecs20162.398.407> [in English]